

בהר ב

אונזער סדרה איז ער יע מקדים „אם
הוא נמכר“?

דער פלא איז נאך גרעסער: דער
מקור פון מאמר ר"ש וואס רש"י
ברענגט בפרשתנו איז אין גמרא¹, און
דארטן ברענגט זיך אַז ר"ש האט אויך
גע'דרש'נט דעם פסוק פון משפטים
„ויצאה אשתו עמו“ אין דעם זעלבן
סגנון — „א"ר שמעון אם הוא נמכר
אשתו מי נמכרה מכאן שרבו חייב כו“
— און פונדעסטוועגן, איז דארטן רש"י
ניט מעתיק דעם לשון פון מאמר ר"ש
(„אם הוא נמכר כו“), נאך ער ברענגט
(פון מכילתא) „וכי מי הכניסה שתצא“.
און בנדו"ד ברענגט ער דעם לשון פון
ר"ש?

נאך מער: אויך וואס רש"י ברענגט די
ווערטער „בניו מי מכרן“ איז ניט פאר-
שטאנדיק: אין תו"כ דאָ ברענגט זיך
לכתחילה דער לימוד פון פסוק — „רבו
חייב במזונות . . בניו“, אַז דער הקדמת
השאלה „בניו מי מכרן“; האט דאך
רש"י — וואס דרכו בפירושו איז (ניט צו
מקדים זיין די שאלה אין פסוק און דער-
נאך געבן דעם תירוץ, נאך) צו זאגן
לכתחילה (בלוין) דעם פירוש אין פסוק
— אַוודאי געדאַרפט אנהויבן מיטן
פירוש: „מכאן שרבו חייב במזונות בניו“,
ניט צו מקדים זיין די שאלה „בניו מי
מכרן“.

(3) קידושין שם.

(4) עה"פ (בשניני לשון. וראה לקמן הערה 27).

(5) פרשתנו עה"פ.

(6) להעיר ג"כ מפרש"י לקמן (כה, נד) —
בדפוסים לפנינו הוא בחצאי עיגול (וליתא בדפוס א'
וב' דרש"י ובכת"י רש"י שתח"י) — בנמכר לעכ"ם.

אבל שם י"ל דסמך על פירוש כאן.

(7) וזה שהביא רש"י במשפטים גם השאלה, וכי

א. אין היינטיקער סדרה זאגט די
תורה, אַז אַ איד וואס האט זיך פאר-
קויפט אלס עבד צו אַ צווייטן אידן, איז
ווען עס קומט „שנת היובל“ — „ויצא
מעמך הוא ובניו עמו“¹.

שטעלט זיך רש"י אויף „הוא ובניו
עמו“ און איז מפרש: אמר רבי שמעון
אם הוא נמכר בניו מי מכרן אלא מכאן
שרבו חייב במזונות בניו.

דאָרף מען פאַרשטיין: די שאלה אין
פסוק איז דאך בלויז „בניו מי מכרן“ —
היינט וואס זאגט רש"י אויך די הקדמה
„אם הוא נמכר“?

(אע"פ אַז דאס איז דער לשון פון
ר"ש² — איז אַבער (ווי גערעדט כמה
פעמים) ניט ענינו פון רש"י בפירושו
עה"ת צו מעתיק זיין דרשות רז"ל
בלשונן, און דערפאר איז ער אַפט-מאַל
משנה (ופשיטא — משמיט ומקצר) פון
לשון רז"ל — בהתאם צו פירוש הכתוב
ע"פ פשוטו של מקרא).

די תמ' אין דעם איז נאך שטאַרקער:
אין דער פרשה פון עבד עברי אין פ'
משפטים שטייט³ „אם בעל אשה הוא
ויצאה אשתו עמו“ און רש"י איז מפרש:
„ויצאה אשתו עמו — וכי מי הכניסה
שתצא אלא מגיד הכתוב שהקונה כו“
חייב במזונות כו“.

זעט מען דאָרט, אַז רש"י זאגט טאַקע
ניט די הקדמה „אם הוא נמכר“, נאך ער
פרעגט גלייך אויף „אשתו“ — „וכי מי
הכניסה כו“; היינט פאַרוואס דאָ אין

(1) פרשתנו כה, מא.

(2) קידושין כב, א. — וגם שם קשה כג"ל בפנים.

(3) כא, ג.

שם בעל המאמר (דהמכילתא) — ר' יצחק.

ג. נאך א תמי' אין די צוויי פירושי רש"י:

אין פ' משפטים זאגט רש"י „מגיד הכתוב . . . חייב במזונות אשתו ובניו“, כאטש אין פסוק ווערן „בניו“ ניט דער-מאנט. זאגן מפרשים, אז דאס וואס רש"י איז מוסיף „בניו“, מיינט ער ניט צו זאגן אז מ'לערנט עס אפ פון דעם פסוק „ויצאה אשתו עמו“.

— ווארום, כאמור, דער פסוק רעדט נאך וועגן „אשתו“, קען מען פון דעם ניט וויסן דין מזונות „בניו“ (און ווי עס שטייט אין גמרא, איז נאכמער — ע"פ סברא י"ל, אז דוקא אשתו, וואס זי שעמט זיך לחזור על הפתחים, איז רבו חייב במזונות, אבער ניט בניו) —

נאך וויבאלד ער זאגט דעם דין פון מזונות אשתו, ברענגט ער שוין דרך אגב אויך דעם דין פון מזונות בניו, פארלאזנדיק זיך אויפן פסוק פון אונזער סדרה: און ווי עס שטייט טאקע אין מכילתא¹⁰: „...חייב במזונות ובמזונות בניו שנאמר ויצא מעמך הוא ובניו עמו“.

אבער דער פירוש איז צע"ג. ווייל

(לכד זאת וואס לפי' האט רש"י בפר-שתנו געדארפט דערמאנען דרך אגב אויך „אשתו“¹⁰ — און ווי עס שטייט טאקע אין תורת כהנים¹¹, מה רבו חייב במזונותי אף רבו חייב במזונות אשתו ובניו — איז)

(8) רמב"ן, רבותינו בעה"ת, רא"ם, ס' זכרון, רע"ב, גויא וטור משפטים שם.

(9) קידושין שם ובפרשי שם.

(10) משפטים שם.

(10*) ודוחק לומר דסמך כאן פ' בהר על פירוש לעיל בפ' משפטים.

(11) עה"פ. וראה גם אלשיך כאן.

ב. לכאורה וואלט מען געקענט מסביר זיין דעם שינוי צווישן די צוויי פירושי רש"י, אז דאס איז תלוי אין דעם שינוי הלשון אין די צוויי פסוקים:

אין אונזער פסוק שטייט „הוא ובניו עמו“, דעריבער רעדט אויך רש"י וועגן דעם „אם הוא נמכר בניו מי מכרן“; משא"כ אין פ' משפטים שטייט בלויז „ויצאה אשתו עמו“ (אן דעם ווארט „הוא“), זאגט רש"י בלויז „וכי מי הכניסה כו“.

אבער דער הסבר איז כלל ניט מספיק, ווארום רש"י האט געשריבן פירוש עה"ת בתכלית הדיוק והקיצור, און נוצט ניט סתם מליצות אדער לשון נופל על לשון וכיו"ב; און וויבאלד „אם הוא נמכר“ איז ניט קיין פירוש אויפן ווארט „הוא“ וואס שטייט אין פסוק, נאך בלויז א הקדמה צו „בניו מי מכרן“ — איז ממנ"פ:

אויב די שאלה „בניו מי מכרן“ פא-דערט א הקדמה „אם הוא נמכר“ — האט רש"י געדארפט זאגן די הקדמה אויך בפירושו אין פ' משפטים; און אויב די שאלה פאדערט ניט די הקדמה (וואס דערפאר ברענגט עס ניט רש"י בפ' משפטים) — פארוואס ברענגט ער עס בפרשתנו?

מוז מען זאגן, אז ס'איז דא א שינוי אין תוכן צווישן די צוויי פסוקים, וואס דערפאר וועט אויך רעכט ווערן וואס: (א) אין פ' משפטים ברענגט רש"י (ניט מאמר ר"ש, נאך) פון מכילתא, און בפר-שתנו איז מתאים דוקא מאמר ר"ש. (ב) בפרשתנו איז רש"י מעתיק אויך דעם שם בעל המאמר — ר' שמעון, משא"כ אין פ' משפטים ברענגט ניט רש"י דעם

מי הכניסה כו" (וראה לשון המכילתא דרשב"י שהובא לקמן הערה 12) — ראה לקמן הערה 30.

מכר עצמו¹⁵ בניו מי מכר?"

דער פלא אין דעם איז נאך גרעסער:
אין גמרא איז טאקע דער לשון „אם הוא
נמכר בניו . . מי נמכרים", און רש"י איז
משנה פון דעם לשון און זאגט „בניו מי
מכר!"

דער ביאור בזה:

ע"ד ההלכה קען נישט אן אב פאר-
קויפן בנו (הקטו) אלס עבד, ווי מען
לערנט אפ פון פסוק¹⁶, „וכי ימכור איש
את בתו — האיש מוכר את בתו ואינו
מוכר את בנו"; און דערפאר נוצט די
גמרא דעם לשון „בניו . . מי נמכרים"
(צי דען ווערן זיי, בכלל, פארקויפט)¹⁷;

ע"ד הפשט אבער קען מען פון פסוק
„וכי ימכור איש את בתו לאמה" נישט
מדייק זיין „בתו" און נישט „בנו" — ווייל
די פרשה רעדט לתחילה וועגן די
דינים מיוחדים פון אן אמה עברי¹⁸, און
דערפאר שטייט „בתו"; אבער אויך „בנו"
קען ער פארקויפן¹⁹, ווייל ס'איז נישט
קיינ טעם (ע"ד הפשט)²⁰ צו מחלק זיין

מה-דאך אז די מכילתא דארף אפ-
טייטשן בפירוש אז מזונות בניו לערנט
מען אפ פון אן אנדער פסוק, האט דאך
רש"י (וואס איז מפרש פשוטו של מקרא,
און אויך פאר א בן חמש) זיכער גע-
דארפט אזוי טאן.

מזו מען זאגן, אז לויט רש"י — לימוד
ע"ד הפשט — קען מען יע אפלערנען
מזונות בניו פון מזונות אשתו¹²; איז נישט
פארשטאנדיק; וואס דארף מען האבן
נאך א לימוד (פון דעם פסוק בפרשתנו)
אז רבו איז חייב במזונות בניו?

די תמי' איז נאך גרעסער: רש"י
בפרשתנו איז מדייק בלשוננו — „(אלא)
מכאן שרבו-חייב במזונות בניו" (נישט ווי
אין פ' משפטים וואו ער זאגט דעם לשון
„מגיד הכתוב"); רש"י איז מדגיש, אז
דער לימוד איז „מכאן" דוקא, און נישט
פון אן אנדער ארט. קומט אויס, אז די
צוויי פירושי רש"י זיינען בסתירה זה
לזה?

ד. וועט מען דאס פארשטיין בהקדם
נאך א דיוק אין לשון רש"י בפרשתנו:

רש"י הויבט אן „אם הוא נמכר"
(בלשון נפעל) און פירט אויס „בניו מי
מכרן" (בלשון פעל) — ולכאורה האט
רש"י געדארפט נוצן דעם זעלבן לשון
ביי ביידן — אדער „אם הוא נמכר בניו
מי נמכר"¹³ (נמכרים¹⁴), אדער „אם הוא

(15) שהרי במוכר עצמו מפני דחקו הכתוב
מדבר, כמפורש בהתחלת הפרשה (כה, לט). וכי
ימוך אחיך גוי" (רש"י משפטים כא, ב. וראה לקמן
בפנים סעיף ו).

(16) משפטים כא, ז. מכילתא שם.

(17) וגם להגירסא שלפנינו (וראה הגהה על
הגליון שם). בניו ובנותיו מי נמכרים" — י"ל
בפשטות, דנקט הלשון „נמכרים" מצד „בניו", וראה
להלן שם ב„אשתו" — „מי נמכרה" (ולא —
„נמכרת". אבל ראה כס"מ הל' עבדים פ"ג ה"א).

(18) גם אותם שאינם שייכים כבן — דיני יעוד
(שם, ח ואילך).

(19) ראה גם „יש מקשין" ברבותינו בע"ה
משפטים שם. ולהעיר מהגהות המל"מ לחינוך (מצוה
מב) דמשכנת עבד קטן. וכבר תמה עליי במניח שם
ועוד. ואכ"מ.

(20) ראה רלב"ג משפטים שם (אבל — אינו ע"ד
הפשט). בראב"ע שם „כמו הבת שהוא מפר את
נדרה" (וראה תורת שם). אבל י"ל שאא"פ ללמוד
משם, כי מכירת הבת היא דוקא בקטנותה, ולא

(12) כי ע"ד הפשט לא אמרינן שמפני בושת
האשה לחזר על הפתחים יתחייב האדון במזונות.
וראה גם פנחנ רזא (בהגהה) ודברי דוד משפטים
שם, דילפינן בניו מאשתו. וראה רמב"ן שם.
ובמכילתא דרשב"י שהובא ברמב"ן שם: אם בעל
אשה הוא מה הוא חייב במזונותיו אף לאשתו ובניו
חייב במזונותיה.

(13) אם הפירוש ד„אם הוא נמכר", הוא (לא —
„אם מותר למכור א"ע" — כ"א) אם הוא מכר א"ע
(בפועל). וראה לקמן בפנים.

(14) כהלשון בקידושין שם.

צווישן בתו און בנו — אז בתו קען ער פארקויפן און ניט בנו²¹.

ומהאי טעמא איז רש"י משנה פון לשון הש"ס און זאגט (ניט „מי נמכרים", נאך) „מי מכרן" — ווייל ע"ד הפשט קען מען פארקויפן „בניו", די שאלה איז נאך „מי מכרן".

ה. עפ"י וועט אויך זיין פארשטאנען דיק די אריכות לשון רש"י „אם הוא נמכר":

רש"י זיינען שווער ניט נאך די ווער-טער „ובניו עמו", נאך אויך דער ווארט „הוא" (וואס דערפאר איז ער מעתיק אויך דעם ווארט אין דעם דיבור-המתחיל) — דלכאורה, איז דער ווארט „הוא" אין פסוק איבעריק: עס שטייט דאך „ויצא מעמך", האט געדארפט שטיין „ויצא מעמך ובניו עמו" — פאר-וואס שטייט אויך „הוא"?

וואלט מען געקענט לערנען, אז בפר-שתנו וואו עס רעדט זיך וועגן „כי ימוך אחיך"²² מיינט די תורה מיט „הוא ובניו עמו" צו מרמז זיין צוויי מציאותן: „ויצא מעמך" רעדט אין פאל ווען ער האט פארקויפט בלויז זיך אליין אלס עבד; און „הוא ובניו עמו" רעדט וועגן א פאל ווען דער „ימוך אחיך" איז אויף אזוי ווייט, ביז ער האט צוזאמען מיט זיך

כשהיא נערה (רש"י משפטים כא, ז), ואילו הפרת נדרים היא (בעיקר) „בנעוריה" (מטות ל, ד וברש"י שם).

ולהעיר ממשפטים (כא, כב) „ויצאו ילדי גו' כאשר ישיה עליו בעל האשה", וברמב"ן שם. כן להעיר מאמירת ראובן (מקץ מב, לו) „שני בני תמיח".

(21) להעיר מפרש"י תולדות (כו, לו) שיצחק עשהו לעשו עבד ליעקב, אלא ששם (וכן הוא נחנח לנכנע — נח ט, כה) הוא — ברכה לעת"ל ולא קנין, כמוכן (וראה לקו"ש ח"ה ע' 4 הערה 14).

(22) לעיל פסוק לט.

פארקויפט אויך זיינע קינדער²³ (בניו ובנותיו²⁴), און אויף דעם זאגט תורה, אז ווען עס קומט שנת היובל — „ויצא (מעמך או) הוא ובניו עמו".

און אט דעם פירוש איז רש"י שולל מיט זיין אריכות הלשון: „אם הוא נמכר — בשלמא „הוא", שטייט אין פסוק וועגן אים בפירוש „ונמכר לך"; אבער „בניו מי מכרן" — וואו שטייט אין פסוק²⁵ אז ער האט זיי פארקויפט, אז דער פסוק זאל דערנאך דערציילן וועגן זייער יציאה לחירות²⁶.

[משא"כ אין פ' משפטים וואו עס שטייט „ויצאה אשתו עמו", אן דעם ווארט „הוא", האט ניט רש"י וואס צו

(23) ע"ד פ' החזקוני כאן (אלא שהוא מפרש שמכרם „לדעתם", וכנראה שכוונתו לבניו הגדולים). וראה לעיל הערה 21.

(24) כי „בניו" שבפסוק כאן כולל, בפשטות, בנים ובנות. וכהגירסא לפנינו בקידושין שם: בניו ובנותיו כו'.

(25) ואינו דומה להרבה דינים שנלמדים מתיבה (ואות) אחת וכיו"ב (ראה רש"י ח"ש כד, מב) — כי כאן לא איירי בדיו, כ"א בפירוט המאורע.

(26) והטעם שלא נאמר בכתוב אופן זה (ובפרט ע"פ פרש"י סוף פרשתנו כו, א) ד. פרשיות הללו נאמרו על הסדר) — י"ל דרמזו רש"י בהעתיקו שם בעל המאמר ר"ש, דדריש טעמא דקרא (קידושין סח, ב. ושי"ג), ומצד זה (טעמא דקרא) נשתנה הדיו (ראה ב"מ קטו, א. תוס' גיטין מט, ב.) משא"כ זה שאם מכר בניו עמו יוצאים עמו ביובל, אין בו שום שינוי, חידוש דיו'.

(י) להדיעה (קידושין יד, ב. וכ"ה ברמב"ם הל' עבדים פ"ב ה"ג) שמוכר עצמו נמכר גם ליתר על שש (ובפרט לדעת הריטב"א (קידושין שם) דגם מוכר עצמו חתם אינו יוצא בשש. וראה מ"מ הל' עבדים שם) — י"ל דבניו כאן אינו כולל בנותיו, וזהו החידוש, דגם בניו יוצאים (רק) „עמו" (ביובל), ואין יוצאים (תמיד) בשש (כאמה עבריי). אבל לדעת רש"י בפירושו עה"ת (פרשתנו כה, מ. וראה רא"ש שם. מפרש"י רש"י למשפטים כא, ב) גם מוכר עצמו יוצא (תמיד) בשש. ואכ"מ.

אז ב"ד באוואַרענט די צרכים פון זיינע בני בית. דאָס הייסט, אַז דאָס וואָס תורה איז מחייב דעם אדון במזונות אשתו איז [ניט צוליב דער תועלת וואָס דער אדון האָט דורך דעם וואָס אשתו של העבד איז לעבן דעם עבד און זי איז אַן עזר כנגדו און טוט פאַר אים אַלע „מלאכות“²⁹ שהאשה עושה לבעלה“³⁰, נאָר]

דאָס איז אַ דין אויף ב"ד, אַז זיי מוזן באוואַרענען די צרכי האשה וואָס ע"ד הרגיל טוט עס דער מאַן,³¹ און דער-פאַר רעדט אָפּ ב"ד מלכתחילה מיטן אדון אַז ער מוז געבן מזונות אשתו.

ובמילא איז מובן בפשטות, אַז מה-דאָך ב"ד באוואַרענט מזונות אשתו, וואָס זי קען גיין אַרבעטן און באַ-שפייזן זיך,³² איז דאָך כש"כ וק"א אַז ב"ד מוז באוואַרענען מזונות בניו³³

(29) כתובות נט, ב במשנה.

(30) עפ"י אולי יש לבאר מה שהקדים רש"י (במשפטים) השאלה „וכי מי הכניסה כו" (ראה לעיל הערה 7) — כי באשתו יש הו"א (עכ"פ ע"ד הפשט) דא"פ להפריד אשה מבעלה, וגם בעבדותו צריכה לשמש בעלה. וכפשטות לשון הכתוב „אם בגפו יבא גוי אם בעל אשה הוא גוי" וכן צריך רש"י לשלול בפירוש „וכי מי הכניסה שתצא" ולהעיר ממכילתא דרשב"י שהובא ברמב"ן שם.

ועפ"י מובן ג"כ בפשטות זה שלא העתיק רש"י שם (ל" ר"ש) „אשתו מי נמכרה" (ראה הערה 27) — כי ענין זה (שאשתו לא נמכרה) מילתא דפשיטא היא [שהרי: (א) קאי בנמכר בגנבתו, ופשוט שב"ד לא ימכור אשת הגנב. (ב) לא מצינו שיה"א לאדם רשות למכור אשתו]; ורש"י צריך לשלול רק זה שלא „נכנסה" עמו (למשמש בעלה כו').

(31) ראה רש"י משפטים (שם, י) „שארה — מזונות". וראה רמב"ן אר"ם וגו'א שם. וראה הערה 33.

(32) ראה קידושין כב, א: אשתו דבת מיכל ומיעבד היא.

(33) ואין לומר שדוקא אשתו שמחייב הבעל במזונות" מה"ח (לדעת רש"י — ראה הערה 31), גם

ברענגען דעם (לשון פון ר' שמעון) „אם הוא נמכר" ²⁷].

אויף דעם ענטפערט רש"י „אלא מכאן שרבו חייב במזונות בניו" — אַז מיט „הוא ובניו עמו" רעדט ניט די תורה וועגן יציאה לחירות, נאָר וועגן דעם דין פון מזונות (אין וועלכע רבו איז מחייב); וואָס כּנוגע לזה זיינען אויך „בניו עמו" — ברשות רבו.

און וויבאַלד אַז אין דעם חיוב מזונות פון אונזער פסוק איז דאָ אַ חידוש אויך לגבי דעם עבד גופא (כדלקמן סעיף ז), זאָגט דער פסוק ניט נאָר „בניו עמו" (דעם חיוב אויף מזונות בניו), נאָר אויך „הוא" (דעם חיוב אויף רבו צו שפייזן דעם עבד).

ו. דעם חילוק פון די צוויי פסוקים (דמשפטים ודפרשתנו) האָט שוין רש"י געזאָגט אין פ' משפטים²⁸ — אַז די פרשה פון עבד עברי דאָרט רעדט וועגן אַן עבד וואָס מכרוהו ב"ד בגניבתו; משא"כ די פרשת עבד עברי אין אונזער סדרה רעדט וועגן אַ „מוכר עצמו מפני דחק" (ווי עס שטייט²² „וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך").

דערפון קומט אַרויס אַ חילוק עיקרי אין דעם גדר החיוב פון דעם אדון צו געבן מזונות לאשתו ובניו פון דעם עבד:

ווען איינער ווערט פאַרקויפט דורך ב"ד (שלא ברצונו), לייגט זיך צו זאָגן,

(27) וזה שהביא רש"י הלשון „וכי מי הכניסה שתצא" — ולא (כלשון ר"ש) „מי נמכרה" — י"ל שהוא בהתאם ללשון הפסוק שם „אם בגפו יבא בגפו יצא" ובלשון המכילתא שם „מי הביאה שהכתוב מוציאה", אלא ששינה רש"י „מהביאה" ל„הכניסה" שהיא תיבה פשוטה יותר בנודיד (וכהמשך לשון המכילתא גופא — „למד על הכניסה כו"). וראה לקמן הערה 30.

(28) כא, ב.

(הקטנים³⁴) וואס קענען ניט אַרבעטן. און דערפֿאַר איז רש"י מוסיף „(מזונות אשתו) ובניו“.

משא"כ ביי מוכר עצמו, וואס די מכירה איז מדעת וברצון שניהם, ניט פֿאַרבונדן מיט ב"ד, האָט ב"ד ניט וואָס צו מישן זיך (מחייב זיין דעם אדון צו געבן מזונות אשתו ובניו). און אויף דעם אדון איז ניט שייך קיין חיוב צו מפרנס זיין משפּחת העבד (אויב מ'האָט ניט אָפּגערעדט אזוי לכתחילה) — זיי האָבן דאָך קיין שייכות ניט צו אים אָז ער זאָל זיין מחייב זיי שפּייזן; וואָלט מען כמילא געזאָגט, אָז ביי מוכר עצמו³⁵ דאָרף דער עבד באַזאָרגן מזונות בניו³⁶, אָדער זיי זיינען ווי אַלע עניים וואָס זיינען אין שטאָט.

אויף דעם זאָגט תורה: „ובניו עמו — מכאן שרבו חייב במזונות בניו“. דאָס איז אַ חידוש דין בתורה, אָז אפילו ביי מוכר עצמו איז „רבו חייב במזונות בניו“.

ז. דערמיט וועט מען אויך פֿאַר- שטיין וואָס דער פּסוק איז מדגיש „הוא“

האדון חייב במזונות³⁷ — כ"י: א) ע"ד הפשט מסתבר שהאב מחייב לזון בניו הקטנים (כש"כ מאשתו). ב) גם את"ל שמזונות בניו אינה מהית' (ע"ד הפשט), מ"מ מכיון שע"ד הרגיל זון האב את בניו, מסתבר לומר, דכאשר מכרוהו ב"ד (שלא כרצונו) על ב"ד להשתדל שיהי' להם מזונות. וראה רמב"ן משפטים שם. ג. ריטב"א קידושין שם.

(34) ראה רמב"ן ורא"ם משפטים שם. רא"ם פרשתנו כאן. מ"מ הל' עבדים רפ"א.

(35) ע"ד ההלכה ילפינן מוכר עצמו ממכרוהו ב"ד (ראה רבותינו בעה"ת ורע"ב משפטים שם. ועוד) — אבל ע"ד הפשט מסתבר לחלק ביניהם, ככפנים.

(36) בנוגע לאשתו — ראה לקמן סעיף ח.

(*) וכן משמע מפשטות ל' הרמב"ם הל' אישות פ"ב הי"ד. וראה לקושי ח"ו ע' 322 ואילך.

ובניו עמו" — ווייל אין דעם פֿאַל פון מוכר עצמו, איז אויך דאָס וואָס דער עבד באַקומט מזונות פון רבו אַ חידוש:

ס'איז דאָ אָן אַרט צו זאָגן, אָז דער אדון איז ניט מחייב צו געבן דעם עבד קיין מזונות — פֿאַרוואָס זאָל ער זיין מחייב צו געבן דעם עבד מער וויפֿל מ'האָט אָפּגערעדט לכתחילה אָז ער זאָלט אים פֿאַר זיין עבדות³⁷? (ופשיטא אָז ס'האָט אָן אַרט צו זאָגן, אָז דער אדון איז יוצא מיט געבן דעם עבד לחם צר ומים לחץ אָז דער עבד זאָל האָבן כח צו אַרבעטן, אָבער ניט מער³⁸).

דעריבער באַוואָרנט תורה במיוחד³⁹ „הוא (ובניו עמו)“ — אָז רבו איז חייב במזונותיו (ע"ד הרגיל).

ח. ע"פ הנ"ל איז מובן וואָס רש"י בפרשתנו איז ניט מוסיף „אשתו“ (ע"ד ווי ער איז מוסיף „בניו“ אין משפטים), ווייל פשוטו של מקרא זה רעדט ניט (זאָגט ניט) וועגן אשתו.

ומצד סברא בעלמא קען מען זאָגן בכמה אופנים:

בא אַ מוכר עצמו, קען מען „מכאן“ — פון מזונות בניו — ניט אָפּלערנען אויף מזונות אשתו: מ'קען זאָגן אָז דאָס וואָס „רבו חייב במזונות בניו“ (כאָטש מצד

(37) אא"כ כ"ה מנהג המקום דכל אדון נותן מזונות לעבדו, דאז הוי כאילו התנה כן בפירוש (אבל אז חייב גם אם לא ה' ציווי מפורש ע"ז). ולהעיר מההדגשה בפרשתנו (כה, מ) „כשכיר גוי יהי עמך“.

(38) וגם ע"ד ההלכה יש לימוד מיוחד ד„עמך במאכל כו' שלא תהא אתה אוכל פת נקי' כו'“ (קידושין שם. ושי"נ. תרי"ב פרשתנו כאן). וראה ריטב"א (קידושין שם) שאין הכוונה „עמך“ ממש, כ"א שאינו כעבד כנעני, ע"ש.

(39) ומשי"נ „הוא“ גם גבי נמכר לעכו"ם (לקמן כה, נד) — י"ל שהוא אגב גירא דלשון הכתוב „הוא ובניו עמו“ כאן.

עבד, אז ער זאל זיי מוזן באזארגן? דינס דארף זיין ווי אלע אנדערע עניים וואס אין שטאט, כנ"ל.

איז רש"י מרמז דעם תירוץ דורך ברענגען דעם שם בעל המאמר — ר' שמעון — וואס לשיטתו איז דאס פאר-שטאנדיק⁴¹:

רשב"י זאגט אין מס' ב"ב⁴²: „כל שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מלא עליו עברה." פון לשון רשב"י איז פארשטאנ-דיק, אז ער רעדט נישט וועגן דעם עונש פאר נישט מקיים זיין מצות פרו ורבו⁴³, נאר ער רעדט וועגן דעם פרט „ליורשו" — ווען א מענטש לאזט איבער א „בן ליורשו", אז דאס גורם היפך פון מלא עברה — שמחה — ביים אויבערשטן

עצמו וואלט ער נישט געדארפט זיין מחוייב בזה, איז נאר ווייל די תורה האט רחמנות אויף די קינדער וואס קענען זיך אליין נישט באזארגן: משא"כ אשתו, וואס קען זיך אליין שפייזן, איז רבו (פון א מוכר עצמו) נישט חייב במזונות⁴⁴.

גם י"ל: אז [אויך] לשיטת רש"י בפירושו עה"ת אין רבו חייב במזונות אשתו (אפילו ביי מוכר עצמו) — ווי-באלד דער אדון האט א תועלת פון דעם וואס אשת העבד איז צוזאמען מיטן עבד (כנ"ל ס"ו), במילא איז מן הסתם דער אדון זיך מלכתחילה מתחייב צו שפייזן איר —

אבער כנ"ל — דאס איז נישט אן ענין וואס מען לערנט אפ — פון בניו (ווארום פון בני העבד (הקטנים⁴⁵) האט נישט דער אדון קיין תועלת, ובמילא איז ער מצ"ע זיך נישט מתחייב זיי צו שפייזן) — נאר ס'איז אן ענין התלוי בסברא,

אדער, אז מ'לערנט עס אפ פון מכרוהו ב"ד (בלויז דעם פרט⁴⁶) אז מען רעכנט זיך נישט דערמיט וואס זי קען זיך אליין שפייזן (און ב"ד איז מכריח דעם אדון צו שפייזן איר); ועד"ז ביי מוכר עצמו, אז דער אדון (מוז איר געבן מזונות מצד דער תועלת וואס ער האט פון איר, און) קען זיך נישט פטר'ן מיט דער טענה אז זי זאל זיך אליין שפייזן.

ט. א תלמיד ממולח קען אבער פרעגן: סו"ס, פארוואס איז דער אדון חייב במזונות בניו? ער האט דאך נישט קיין שייכות מיט זיי און נישט קיין תועלת פון זיי — וואס איז ער שולדיק אז דער אב האט זיך פארקויפט צו אים אלס

41) גם י"ל, דלשיטת ר"ש מוכן הא שא"פ שהבנים יהיו כשאר עניים שחוזרים על הפתחים (ראה קידושין שם: בניו דדירכיהו לאהדורי) — כי ר"ש — „תורתו אומנתו" (שבת יא, א), וס"ל (ברכות לה, ב), אפשר אדם חורש כ"י תורה מה תהא עלי אלא בזמן שישאל עושין רצונו של מקום מלאכתו נעשית ע"י אחרים — ולכן אומר, שאין לחייב הבנים לחזר על הפתחים, כ"א צריכים לקבל מזונותיהם. ע"י אחרים" כדי שיוכלו לעסוק בתורה. ומה שהטילה התורה חיוב זה על האדון (ולא על האב, שינכה מהכסף שמקבל מהאדון (עבור עבדותו) לזון את בניו) — י"ל שזהו בכדי שהבנים לא יקבלו מזונותיהם ממי ש(לא זולבלד שאין תורתו אומנתו, כ"א אדרכה) הוא בשפל המצב, ש.ל.א חזר בו" (רש"י פרשתנו כו, א) [ומכש"כ נמכר בגנבתו].

ויתירה מזו י"ל (לחדושי): זה שהאדון יש לו עבד — היינו, שמלאכתו נעשית ע"י אחרים — ובמילא צ"ל תורתו אומנתו; ולכן, כדי להדגיש דזה שהבנים מקבלים מזונותיהם ע"י אחרים הוא כדי שיוכלו ללמוד תורה, כנ"ל, מקבלים זה ע"י האדון שתורתו אומנתו.

42) קטז, א. ושי"נ.

43) שצ"ל בן — יבמות סא, ב במשנה.

י) וגם הבנות צריכות ללמוד הלכות הצריכות להן (עיין הל' ת"ת לאדה"ז ספ"א).

40) משא"כ בבניו שאין טעם שיתחייב האדון (מצ"ע) במזונותיהם, אא"פ ללמוד עצם החיוב ממכרוהו ב"ד, כנ"ל בפנים.

י"ד. פון די ענינים מופלאים ע"ד הרמז אין פירוש רש"י:

דער ענין פון ווערן פארקויפט אלס עבד איז א רמז אויף ענין הגלות⁴⁸. זאגט דער פסוק, אז סיי דער אב און סיי בניו — סיי כביכול אבינו שבשמים און סיי אידן וואס זיינען „בנים למקום“⁴⁹ — זיינען אוועק אין גלות, כמאמר רשב"י⁵⁰ „חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהן“.

אויף דעם ברענגט רש"י מאמר ר' שמעון וואס אנטהאלט נאך א גרעסערן אויפטוי⁵¹: ניט (נאר) אז „כל מקום שגלו (ישראל) שכינה עמהן“, נאר אדרבה — „אם הוא נמכר בניו מי מכרן (בתמי)“:

בשלמא דער אויבערשטער קען זיך, כביכול, „פארקויפן“ אין גלות, ווייל ער איז א כל יכול ובמילא קען ער זיך אריינשטעלן אין גלות און צוזאמען דערמיט ניט נשתנה ווערן דורך גלות: אבער „בניו — מי מכרן“ — ווי קען מען פארקויפן בניו — אידן אין גלות: אויב גלות האט א שליטה אויף א אידן,

48 ראה אוה"ח כאן.

49 אבות פ"ג מ"ד.

50 מגילה כט, א. רש"י נצבים ל, ג.

51 להעיר ממאמר רשב"י (זח"ג ז, ב) „לה' הישועה... כדי יפקו ישראל מגלות פורקנא למאן לישראל או לקב"ה אלא... לה' הישועה... נת' בשיחת ש"פ אמור תשל"ז. וראה ל' רש"י נצבים שם. לקו"ש ח"ט ע' 178 ואילך. חכ"ג ע' 202 ואילך.

(ובמילא — ווערט מלא עברה ווען עס פעלט דער בן ליורשו).

לויט רשב"י איז די הדגשה אין קינ' דער אז ס'זאל זיין „בן ליורשו“, קס תחת אביו, דער אב וכן זיינען איין המשך⁴⁴, ביז — איין מציאות⁴⁵.

און דאס איז אויך דער ביאור פאר- וואס רבו איז חייב במזונות בניו: דאס איז מצד זייער שייכות צום אב⁴⁶. כשם ווי ער איז חייב במזונות האב (העבד), אזוי איז ער חייב צו שפייזן דעם „חלק האב“ וואס איז דא אין בניו.

[ועפ"י יומתק אויך דער המשך אין פסוק (ופרש"י) — „ויצא גו' הוא ובניו עמו גו' ואל אחוזת אבותיו ישוב“, ער ובניו זיינען (בנדר"ז) איין מציאות ועד"ז ממש — הוא ואבותיו, ובמילא — ישוב אל אחוזת אבותיו.

ועפ"י יומתק וואס רש"י טייטשט פשוטו של מקרא „ואל אחוזת אבותיו, אל כבוד אבותיו“: כשם ווי מען טאר ניט אפטיילן דעם עבד פון זיינע קינדער, אזוי טאר מען דעם עבד ניט אפטיילן פון אבותיו, און דערפאר „ואל אחוזת אבותיו — כבוד אבותיו — ישוב“⁴⁷].

44 להעיר מחדא"ג מהר"ל ב"ב שם. ולהעיר ג"כ מפרש"י לך ט"ב, ויצא ל, א. ועוד.

45 ראה ע"ד ההלכה — ב"ב קנט, א. צפע"נ כללים ע' ירושה. ושי"נ.

46 אף שרשב"י קאי במעלת הבן על הבה, ולא ע"ד בנים בכלל (וראה חדא"ג מהרש"א שם) — מ"מ מובן שגם בבתי יש „כח האב“ (ולהעיר מצפ"ע שם ע' ירושת הבה). גם י"ל דיעקר החיוב הוא כבניו, ושוב לא פלוג בין בניו ובנותיו.

47 עפ"י יומתק הא דענין זה נאמר כאן דוקא, ולא לעיל בפ' משפטים, דלכאורה אדרבה: מכיון ששם איירי בנמכר בגניבתו, כשי"כ דהו"ל להזהיר דאין לזלזול בכך (ל' רש"י כאן).

עונש על הגניבה, מסתבר שכבר התחרט ועשה תשובה על גניבתו, אין לזלזול בכך, דאין אומרים לבעות זכור מעשיך הראשונים דהוי אונאת דברים (ב"מ נח, ב. שו"ע אדה"י חורמ הל' אונאת סכית. וראה רש"י פרשתנו כה, יז).

משא"כ בפרשתנו שמדובר במוכר עצמו, הרי אין ברור כי כשהעבדות הביאתו לידי תשובה — שלכן „הפרשיות הללו נאמרו על הסדר“ (רש"י פרשתנו כו, א) — ובמילא צריך להזהיר דאין לזלזול בכך.

• אלא ש"ל להיפך, דגבי נמכר בגניבתו פשיטא דאין לזלזול בכך, כי מכיון שהעבדות היא בתור

קען דאך ביי אים נישט שטיין בגלוי אז ער איז בן להקב"ה.

שליטה נישט, אין דעם איז נישט שייך קיין חורבן⁵⁴.

ענטפערט רשב"י, אז דאס וואס „בניו“ זיינען אין גלות איז עס מערנישט ווי זייערע (און — לגבי זייערע) מזונות — צרכי הגוף — זיי גייען אדורך דורך גלות — דעם שר המדינה; אבער די נשמה פון א אידן איז נישט „פארקויפט“ געווארן אין גלות ח"ו, כפתגם הידוע⁵⁵: „נאך אונזערע גופים זיינען איבער-געגעבן אין גלות. . אבער אונזערע נשמות האט מען אין גלות נישט פאר-טריבן און אין שעבוד מלכיות נישט איבערגעגעבן“.

קען מען מיינען, אז בנוגע די „מזונות“ עכ"פ — צרכי הגוף — האט גלות יע א שליטה אויף א אידן, צו פירן זיך ח"ו ווי עס קומט אויס ביי א נישט-אידן —

זאגט ר' שמעון „מכאן שרבו חייב במזונות בניו“: דער איבערשטער האט נאך געוואלט אז די מזונות פון אידן בזמן הגלות זאלן דורכגיין דעם שר המדינה, אבער דער שר המדינה האט נישט קיין שום דיעה צי ער זאל געבן אידן זייערע מזונות אדער נישט, ער איז בלויז כגרוז ביד החוצב בו:

און נאך מער: ער איז מחוייב צו בא-זארגן אידן בכל צרכיהם הגשמיים, ובמילא באקומען אידן אויך בזמן הגלות בני חיי ומזוני רוויחי בטוב הנראה והנגלה.

(משיחות ש"פ בה"ב תשל"א, תשמ"מ)

דאס וואס עס איז געווען א חורבן, איז דאס בלויז בנוגע — דער גשמיות פון ביהמ"ק, די עצים ואבנים, וואס אויף זיי האט מען געגעבן א גוי א שליטה; אבער אויף דער אמתית הביהמ"ק, בית המקדש הרוחני ועד"ז — אויף דעם „ועשו לי מקדש גוי“ בתוכס⁵⁶, דער ביהמ"ק וואס איז דא ביי יעדער אידן האט א גוי קיין

52) לקוטי דיבורים ח"ד תרצב, א. סה"מ קונטרסים ח"א קעה, ב. ועוד.

53) תרומה כה, ח. ר"ח שער האהבה פ"ו. שלי"ה (ש' האותיות אות ל' ועוד). ובכ"מ.

54) זוהר ג"כ השייכות לרשב"י דוקא, כי „לפני . . רשב"י לא נחרב הבית כלל“ (פלא הרמון שמות ע' ז בשם אדה"ז).

בהר-בחוקותי

מיט א שטארקייט און עזות אויף ניט נתפעל ווערן און ביישטיין דעם נסיון — „עז כנמר“.

דאקעגן „בחוקותי (תלכו)“ — קיום פון חוקים — איז פארבונדן און פאך דערט ביטול; חוקים איז מען מקיים דערפאר וואס „חוקה“ חקקתי גזרה גזרתי“ און „אין לך רשות להרהר אחר“⁸ — אזוי האט דער אוי- בערשטער געהייסן פאלגט מען דעם ציווי (כאטש מען ווייס ניט דעם טעם, אדער נאכמער — ס'איז היפך השכל וטעם).

ב. וועט מען עס פארשטיין בהקדם הביאור אין דעם שם הסדרה (הראשון-נה) — לויט מנהג ישראל⁹ (וואס „תורה היא“¹⁰) — „בהר“. דלכאורה איז ניט מובן:

דער עיקר הדגשה איז דאך, לכאורה, אין דעם ווארט „סיני“ — דער אויס- געטיילטער בארג אויף וועלכן ס'איז געגעבן געווארן תורה¹¹. האט מען גע- דארפט אנרופן די סדרה מיטן נאמען „סיני“, אדער עכפ „בהר סיני“¹² (ווי

א. מ'האט שוין פיל מאל גערעדט וועגן סדרות המחבורות, אז פון דעם וואס מ'איז זיי מחבר אין אן אופן אז זיי ווערן איין סדרה

[מען צעטיילט ביידע סדרות אויף (בלויז) שבעה קרואים: און נאך מער: מ'איז מחבר דעם סוף פון דער ערשטער סדרה און די התחלה פון דער צוויי- טער סדרה אין איין עלי² (מיט דער זעלבער ברכה לפני וברכה לאחר)].

איז דערפון מוכח, אז ביידע סדרות האבן אין זיך א נקודה משותפת בתוכן, וואס דערפאר קענען זיי נתחבר ווערן.

דארף מען פארשטיין: וואס איז די נקודה משותפת פון די סדרות — „בהר“ און „בחוקותי“?

ואדרבה: וויבאלד, ווי גערעדט כמה פעמים, איז דער שם הסדרה מרמז אויף איר תוכן — ולכאורה, די נעמען „בהר“ און „בחוקותי“ ברענגען ארויס א פארקערטן תוכן:

„בהר“ — אויף א בארג — ווייזט אויף הגבהה, וואס איז עבודה רוחנית מיינט עס, וואס א איד דארף זיך לפעמים פירן מיט א „ברייטקייט“ און תוקף — ויגבה לבו בדרכי ה'; ולדוגמא, ווען עס קומט צו א נסיון, דארף ער זיך שטעלן

- (1) ראה לקו"ש ח"ח ע' 300. 380 ואילך. ועוד.
- (2) דלא כמנהג תימן (ראה לקו"ש שם ע' 380 הערה 24).
- (3) ראה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. ח"ח שם (ע' 382). ובכ"מ.
- (4) ויתרה מזה — מעין זה צ"ל בכל יום בהתחלתו וראשו „עז כנמר“ (כנסמן כהערה 6).
- (5) דהיי"ב יו, ו. וראה מקומות שנשמנו לקמן הערה 15, 20.

- (6) אבות פ"ה מ"ב. טור או"ח בתחלתו. שו"ע אדה"ז (מהד"ת) שם (וראה מהד"ק שם ס"ג).
- (7) במדבר ר"פ חוקת. תנחומא שם (ג. ח). ועוד.
- (8) רש"י ר"פ חוקת, מיומא סז, ב.
- (9) משא"כ בסידור רס"ג וברמב"ם סדר תפלות: בהר סיני.
- (10) נסמן בלקו"ש ח"ד ע' 1080. לעיל ע' 30 הערה 4. ע' 56 הערה 2. ועוד.
- (11) וכלשון רז"ל עה"פ (תוי"ב הובא ברש"י). מה שמיטה מסיני כו' אף כולם כו' מסיני. וכלשון המשנה (רי"ש אבות): משה קבל תורה מסיני.
- (12) כנוסח הרס"ג והרמב"ם, כנ"ל.